

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio LV. De virtutibus quantum ad suas eßentias.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](#)

D. 676
per actus circa idem, terminat habitus secundum latitudinem intentiuam. Augmentum vero per actus circa aliud, terminat idem haecius secundum latitudinem extenuam, quam constat conditione esse alterius rationis. Ex hoc autem quod idem habitus haberet, quaque quantitate, non sequitur quod sit compositus ex

duabus rebus diversa rationum, sed una, qd habeat duas quantitates, non modis, sed perfectionis diuersarum rationum identificatas realiter sibi.

¶ Ad quartam rationem dicuntur quod qd qd

habitus scientiarum comparatur ad potestas

intellec[t]us respectu d[omi]ni diversarum con-

clusionum, ut partes

subiecti, vt ex 5. Met.

deductum est, consequens est quod habi-

tus perfectus intellectu[m] secundum poten-

tiam ad primam conclusionem, non con-

trahetur etiam habi-

tus praeceps d[omi]ni potestas in eodem intellec-

tu secundum poten-

tiam respectu secun-

der conclusionis: si

aut alio secundum viam parcom, non co-

trahatur ingredio eiusdem, ut est in parte p-

rinqua. Et quoque hoc manifestum ex ipso motu augmento exenti[us]. Cui enim augmentatione extensi-

ua ad occupandum nouam loci partem

terminetur in materialibus formis, & scientiarum habitus augmen-

tum extenuum ad maiorem perfectionem extenuam eiusdem terminetur sic quod potentia intellectus respectu nouae conclusio-

nis actuata per ipsum habitum, qua prior non actuabatur: & e[st]

terro, diminuimus ad minorem scientiam terminatur per hoc, quod

potentia in intellectu respectu scire conclusionis subducitur ab

esse sub illo habi. & consequens est ut habitus augmentatione qua-

si occupat novam potentiam, si ut partem potentiae, & diminutione

qua[re] relinquat, ac per hoc, non magis contrahetur habitus, ut per

fic viam potentiam seu partem potentiae, seu potentiam partiali-

ter contrariis habitus, ut occupat aliam potentiam, vel parte, vel

etiam partialiter, quam ut cum e[st] in parte contraria in una parte co-

trarium in altera, proportionaliter namque hec habent in indis-

putabilibus secundum quantitatem molis, partes potentiae, sicut in

rebus materialiter quantitas partis quantitas r[ati]o. Hanc autem pro-

potionem partium potentiae subiecti habitus scientiarum ad ipsum

habitum tanti facio, ut affirimes hinc evenire, quod habitus geo-

metria augeri potest intensu circa quartam conclusionem, &

non erit intensus circa quintam & esset etiam econverto, si quin-

ta non dependet ex quarta. Prouenient namque hoc ex eo, qd fre-

quenti actus in ea quartam demonstrationem arguit intensu

habitum, ut per fieri illam parte potentiae intellectus, quia recipit

hanc conclusionem, & non ut perficiat aliam: nec ut dictum i[st]a est,

refut. si fit via & eadem potentia, qm est multa & equalenter, seu

particulariter. Nec sufficeris voluntariam aut chimericam esse hanc

partium potentiae subiecti habitus adiumentationem, si namque scri-

pti per nos auctore nota eris, inuenies inter alia in quarto, o.

art. v. ad v. qd estiam in angelis sunt partes potentiae, in quan-

tum intellectus corum per plures species perficiunt, & noluntur

corum se habet ad plura. quid clariss? Hoc est enim quod dixi-

mus: nam conflat quod inquantum intellectus noster est in poten-

tia ad aliam, & aliam demonstrationem, & conclusionem, est

in potentia ad diuersas species, & ad proportionaliter plura, sicut

voluntas, & hec de quarto, & tota hac materia.

¶ Super questionis quinquagesimaquinta Articulum primum.

I Nar. 1. quest. 55. dubium occurrit ex Scoto in 1. sentent. diff.

170-3. ipse enim putans uitatem moralē ut sic, non dicere

differentiam per se diuisitatem habitus, sed addere super naturam

A habitus relationem conformitatis, seu coexistentialia ad rectum dicatum, tener, qd idem numero habitus immutatus in se, de no virute sit virtus, immo genitus cum ratione erronea, post sit virtus: nec hoc aliter probat, nisi quia habitus abstinentia genitus ex aribus abstinentia elicitus sine praecepta, aut cum erronea ratio-

ne, postmodum adiuveniente recta ratione, nulla facta mutatione circa illam qualitatem in se, quae est habitus abstinentiae, de non virtute sit uitatus: & posse hoc confirmari, quia non effet opus generari in illo alio habitum, ut effet abstinentia.

CIRCA PRIMUM QUARUNTUR QUATUOR.

¶ Primo, Utrum virtus humana sit habitus.

¶ Secundo, Utrum sit habitus operatus.

¶ Tertio, Utrum sit habitus bonus.

¶ Quartus, de diffinitione uitatus.

ARTICULUS I.

¶ Utrum virtus humana sit habitus.

AD PRIMUM sic proceditur.

Videtur, quod virtus humana non sit habitus. Virtus n.

est ultimum potentie, ut dicitur in 1. de cœlo: sed ultimum unius cuiusq. reducitur ad genus illud,

cuius est ultimum. sicut punctum

ad genus lineæ ergo virtus non re-

ducitur ad genus habitus.

¶ 2. Præt. August. dicit in 2. de li-

Inf. q. 56. ar.
3. coi. Et 2.
piquantum uitatus: di. 27. ar. 1. Et
quorum nihil effet
3. di. 23. q. 1.
art. 3. q. 1. &
3. Et ver. 9.
1. art. 1.
* Lib. 1. text.
116.

veritatis, duae sunt aduentus & distinctiones recta. Et enim duplex, quædam respectu proprii finis ipsius virtutis moralis, qui est bonum rationis in tali materia, quod est medium in tali materia determinatum ratione: sicut medium in ci-
bo & posu et finis abstinentia proprius. quædam vero respectu finis extrinseci, prout uita æterna est finis, ad quem fides format a ordinat abstinentiam. In proposito non est ferme de ratione recta secundo mo. 10: quia ipse Scotus expresse loquitur de prudentia, seu a tua eius, quae est recta ratio medi utitur moralis; ut patet in 2. Ethic. ex definitione uitatus. Constat autem quod attingere medium est finis proprii moralis uitatus. Secunda est de effe-
ctu formalis ipsius habitus qui vocatur virtus moralis: dupliciter enim intelligitur. Primo, ut ex sua essentia habitus ille reddat appetitum habituatum ad actum, & non plus, v. g. abstinentia ad ab-
stinentium. Secundo, ut reddat appetitum habituatum ad actum cum omnibus eius conditionibus sua laetitiam, felicitate ad ab-
stinentum quando, vb., sicut, propter quid &c. oportet exitimare habitus huiusmodi natura esse primo modo, fuit causa illius Scoti-
tice phantasiae: diffoire autem huiusmodi habitus naturam secun-
do modo, est ratio veritatis, nihil enim appetitus ex natura habitus temperantia habituatus est, & iam per modum naturæ determi-
natus ad abstinentium propter bonum rationis quando, ubi, sicut,
quantum ratio expoicit, iam appetitus non est ex tali habitu fa-
ctus, quasi naturaliter obsequens rationi: & sequeretur quod ha-
bens habitum temperantie, habet appetitum pugnantem contra
rationem secundum circumstantias & finem proprium, quod est
contra Philofopum & veritatem. 7. Ethic. & sequeretur quod omnes uitutes morales essent scientie, iuxta opinionem Stoicorum;
& breueri hoc destruit moralem bonitatem, & potes ratione ci-
tri contra hancphantasiam sic. Habitus ille, puta abstinentia, qui
apud te generatus est ex actibus eliciti ex ratione erronea op-
positam prudenter, & postmodum ut virtus moralis immutatus in se, aut inclinat ex se ad actus similes prioribus, aut dissimiles:
non dissimiles, ut patet, ergo ad similes; sed similes sunt uitiosi,
quia erronea ratio non excusat, ergo. Praterea actus ille, ad
quem inclinat talis habitus, aut est ad medium in tali materia,
aut ad extrema: si ad medium, est secundum se uera virtus moralis,
quia sibi conuenit tota diffinitio uitatus date 2. Ethic. sci-
licet Habitus electivus immediate consiliens &c. Si ad extre-
ma, ergo est uitium, ut patet ibi. Utium autem nunquam tran-

*Cap. 19. to.
z. & i. rect.
& cap. 9.*

transit in uirtutem, sicut nec albedoin nigredinem sunt. n. contraria. Dicito ergo. & dicio, q[uod] uirtus moralis sicut qualiter alia, est essentialiter habitus, sed moralis est habituatio appetitus ad efficientiam actus quando, ubi, sicut, quantum oportet propter bonum rationis. & quia difficultas est habi- Dei. tom. 5. tuatum ad elicendū actum sic circumstancia. paulo 36. primum. 4. rationaum video diffici- le est habere habitu- uirtutis. & quia habi- tuatus ad abstin- dum, uerbi gratia, & non propter bonum rationis affuet ex illo habitu ad actum abstinentie, cum tali defectu oportet habi- tum aliud generari, & praecedentem corrumphi, si uerus habitus abstinentia inef- ficitur, quanvis facilius generetur in lib. Prædicamentorum*, scien- tiā & uirtutē ponit esse habitus.

In p[ro]p[ri]o. qual. nō procul s[ecundu]m p[ri]m. tom. 1.

RESPON. dicendum, q[uod] uirtus nominat quandam potentiam perfectionem. Vniuersi cuiusque n. perfeccio præcipu[m] consideratur in ordine ad suum finem, finis autē potentia actus est: unde potentia dī esse perfecta secundum quod determinatur ad suum actum. Sunt autem quædam potentiae, quæ secundum seip[s]as sunt determinatae ad suos actus, sicut potentiae naturales actiuae: & ideo huiusmodi potentiae naturales secundum seip[s]as dicuntur uirtutes. Potentiae autem rationales, quæ sunt proprie- tates hominis, non sunt determinatae ad unum, sed se habent inde terminatae ad multa: determinantur autem ad actus per habitus, sicut ex supradictis patet: * & ideo uirtutes humanæ habitus sunt.

q[ue] 49. 25. 2.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quandoque uirtus dicitur id, ad quod est habitus. s. uel obiectum uirtutis, uel actus eius. Sicut fides dicitur quandoque id quod creditur, quandoque uero ipsum credere, quandoque autē ipse habitus, quo creditur. unde quando dicitur, quod uirtus est ultimum potentie, sumitur uirtus pro obiecto uirtutis. Id enim in quod ultimo d[icitur] potentia potest, est id, ad quod dicitur uirtus rei: sicut si aliquis potest ferre centum libras, & non plus, uirtus eius consideratur secundum centum libras, non autem secundum 60. Obiectio autem procedebat, ac si essentialiter uirtus esset ultimum potentiae.

Ad h[abitu]m dicendum, quod bonus usus liberi arbitrii dī esse uirtus secundū cādem rationem, ga. s. est id, ad qd ordinat uirtus, sicut ad pp[ro]p[ri]u actum. Nihil

be arbitri. * quod uirtus est bonus usus liberi arbitrii, sed usus liberi arbitrii est actus. ergo uirtus non est habitus, sed actus.

¶ 3 Præterea. Habitibus non meremur, sed actibus, alioquin homo meretur continue, etiam dormiendo, sed uirtutib[us]. meremur. ergo uirtutes non sunt habitus, sed actus.

¶ 4 Præter. Aug. * dicit in libr. de moribus eccl[esi]e, quod uirtus est ordo amoris. & in li. 83. q. dicit, † quod ordinatio, quæ uirtus vocatur, est fruendis frui, & utendis uti. ordo autem seu ordinatio non minat uel actum, uel relationem. ergo uirtus non est habitus, sed actus, uel relatio.

¶ 5 Præt. Sicut inueniuntur uirtutes humanæ, ita & uirtutes naturales, sed uirtutes naturales non sunt habitus, sed potentiae quædam. ergo ēt neque uirtutes humanæ.

SED CONTRA est, quod Philo. in lib. Prædicamentorum*, scien- tiā & uirtutē ponit esse habitus.

RESPON. dicendum, q[uod] uirtus nominat quandam potentiam perfeccio[n]em. Vniuersi cuiusque n. perfeccio præcipu[m] consideratur in ordine ad suum finem, finis autē potentia actus est: unde potentia dī esse perfecta secundum quod determinatur ad suum actum. Sunt autem quædam potentiae, quæ secundum seip[s]as sunt determinatae ad suos actus, sicut potentiae naturales actiuae: & ideo huiusmodi potentiae naturales secundum seip[s]as dicuntur uirtutes. Potentiae autem rationales, quæ sunt proprie- tates hominis, non sunt determinatae ad unum, sed se habent inde terminatae ad multa: determinantur autem ad actus per habitus, sicut ex supradictis patet: * & ideo uirtutes humanæ habitus sunt.

AD SECUNDVM sic procedit. Vr[o]g non sit de ratione uirtutis humanæ, quod sit habitus operatiuus. Dicit enim Tullius in 4. de Tusculan. * questionibus, quod sicut est sanitas & pulchritudo corporis, ita est uirtus animæ: sed sanitas & pulchritudo non sunt habitus operatiuus. ergo neque etiam uirtus.

¶ 2 Præt. In rebus naturalibus inuenitur uirtus non solum adage re: sed etiam ad esse, ut patet per Philosophum in primo de celo,

quod quædam habent uirtutem, ut sint semper, quædam uero nō

ad hoc quod sint semper, sed aliquo tempore determinato: sed si-

cuit se habet uirtus naturalis in rebus naturalibus, ita se habet uirtus

humana in rationalibus. ergo etiā uirtus humana non solum est ad agere, sed etiam ad esse.

¶ 3 Præt. Philosophus dicit in 7. Physic. * quod uirtus est dispositio perfecti ad optimum: optimum aut, ad quod hominem oportet disponi per uirtutem, est ipse Deus, ut probat Aug. in lib. 2. de morib[us]. Ecclesia, * ad quem disponitur anima per assimilationem ad ipsū. ergo ut q[uod] uirtus dicitur qualitas quædam aīe in ordine ad Deum, tamquam assimilativa ad ipsum: non aut in ordine ad operationem, non igitur est habitus operatiuus.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 2. Ethic. * quod uir-

tus uniuersi cuiusque rei est, quæ opus ciui bonum reddit.

RESPON. Dicendum, quod uir-

tus ex ipsa ratione nominis impor-

tat quandam perfectionem poten-

tiæ, ut supra dictum est. * unde cū

duplex sit potentia, s. potentia ad

esse, & potentia ad agere, utriusq[ue]

potentiae perfectio uirtus vocatur;

sed potentia ad esse se tenet ex par-

F est enim aliud actus uirtutis, quam bonus usus liberi arbitrii.

AD TERTIVM dicendum quod aliquo dicimus mereri dupliciter. Vno modo sicut ipso merito, eodem modo quo dicimus currere cursu: & hoc modo meremur auctibus. Alio modo dicimus mereri aliquo, sicut principio merendi, sicut dicimus currere potentia motiva: & sic dicimus mereri uirtutibus & habitibus.

AD QUARTVM dicendum, quod uirtus dicitur, uel ordinatio amoris, sicut id, ad quod est uirtus.

AD QUINTVM dicendum, quod potentia naturales sunt de se determinatae ad unum, non a temporis potentiae rationales: & ideo non est simile, ut dicatum est*.

ARTICVLVS II.

Vtrum uirtus humana sit habitus operatiuus.

Super Questionem quinque q[ui]mpartitam Articulum secundum & tertium,

I N ar. 2. & 3. eind. 4. dem 55. quædam dubium occurrat ex Sto- to, in 1. sen. dis. 17. q. 3. opinante, quod uirtus moralis quædam uirtus moralis rationis habet, non est operatiua: sed quicquid operatur, facit iniquum est habitus, ita quod nec ex propria ratione uirtus, nec ut subtilis prudentia, est operatiua: sed ut dictum est, ratione subtilis, scilicet habitus. In dubiis autem contradicere auctorū detinetur. Primum in hac materia, quia in praesenti articulo determinatur, quod de ratione uirtutis inquisitum uirtus, est quod sit habitus operatiuus: & in sequenti, quod sit bonus & bonus operatiuus. Secundum, in communione, quia causa secunda agit apud aucto- rem non solum uirtutem propria, sed uirtutem primam: ita quod est aliquid potest uirtutem principali, in q[uod] non potest propria uirtute: super cuius oppositio fundatur, detinetur Scotus dictum suum. & quia hoc Metaphysici indebet negotio, ad proprie- tatem uentandum est. Secun- ditur, quod quia Sto- tos moralis uirtus sit sic, respectum folium posuit addere pra[dict]a habitum: ideo consequenter negat ipsam esse opera- tiuam. & rursus, quia bonitatem me- ralem actus posuit in foliis relationibus debita proportionis actus ad poten- tiā, obiectum, finem

tempus, locū &c. secundum rectam rationem: sicut pulchritudo non est aliqua qualitas, sed aggregatio conuenientium, puta figura, magnitudinis, coloris &c. & relatio nō est proprium principiū pium actuum, ideo uirtus moralis non est principium actionum bonitatis moralis. Et confirmatur quia relatio conuenientis necessario extrema, non habet propriam causam altam ad extremis, ita utrum respectus contingat extrema posita ex natura extremitatum. Impossibile est enim aliquem actionem sic conditionatum ponit in esse, & rationem rectam nō ponit in esse, cum ex natura extremitorum convegatur in actu talis conformitas ad rationem rectam. Nos autem tam primum fundamentum in praecedentis articulo remouimus, declarantes uirtutem moralis addere si pra habitat differentiam specificam, sicut hominem supra animal: & propterea consequenter faciemur, quod uirtus moralis iōquantum est uirtus moralis, est principia actiō moralis, ad secundum Scotti fundamento dicimus, quod q̄ sit fit de efficiētā bonitatis in actu morali. An scilicet sit qualitas, an relatio, quantum ad propostum spectat, non rebus: quantitate illud communē dicitur, quod relatio non habet causam actionum propriam, intelligitur de causalitate p̄ficiētā, quod terminetur ad ipsam foliā nullū enim causa a diuia facit solū relationem, cum quantum stat, quod habebat per se causam effectuā, cum alio quod probō. Sūmū bonum in univerſo habet causam actionum per se intendantem illud, sed ordinariū, quod est sumū bonum in universo, ut patet in 2. Met. ergo habet causam actionum per se, confitat autem quod ordinatio est relatio. Præceptum Effectus proprius

A te materiae, quae estens in potentia: potentia autem ad agere se tenet ex parte formæ, quae est principium agendi, eo quod unumquæque agit in quantum est actu. In constitutione autem hominis, corpus se tenet sicut materia, anima uero sicut forma: & quantum quidem ad corpus, homo communicat cum aliis animalibus, & similiter quantum ad uires, quae sunt animæ & corpori communites. Solū autem illæ uires, q̄ sunt propriez animæ, scilicet rationales, sunt hominis tantum: & iō uirtus humana, de qua loquuntur; non potest pertinere ad corpus, sed tantum ad id, quod est proprium animæ: unde uirtus humana non importat ordinem ad esse, sed magis ad agere. & ideo de ratione uirtutis humana est, & sit habitus operatiuus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod modus actionis sequitur dispositionem agentis. Vnumquodq; enim quale est, talia operatur: & ideo, cum uirtus sit principium aliquis operationis, oportet quod in operante preexistat secundum uirtutem aliquam conformem dispositio; facit autem uirtus operationem ordinatam, & ideo ipsa uirtus est quedam dispositio ordinata in aīa, secundum scilicet propriæ potentiae animæ ordinatur aliquatenus adinuicem, & ad id quod est extra: & ideo uirtus in quantum est conueniens dispositio anime, assimilatur sanitati & pulchritudini, que sunt debite dispositiones corporis, sed per hoc non excluditur quin uirtus etiam sit operationis principiū.

AD II. dicendum, quod uirtus, quae est ad esse, non est propria hominis, sed solum uirtus quae est ad opera rationis, que sunt propria hominis.

AD TERTIVM dicendum, quod cum Dei substituta sit eius actio, summa assimilatio hominis ad Deum est secundum aliquam operationem. unde, sicut supra dictum est, felicitas sive beatitudine, per quam homo Deo maximum conformatur, quae est finis humanæ uite, in operatione consistit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum uirtus humana sit habitus bonus.

AD TERTIVM sic procedit. Videatur, quod non sit de ratione uirtutis, quod sit habitus bonus. Peccatum enim in ma-

teria per se sit ab arte, sed ordo manifeste sit ab artibus. Videmus enim artes dolatias ad hoc tenere, ut ordinate & menutare incidunt &c. & sic habitus uirtutis moralis facit ordinacionem in actu. Vnde in responsione ad primum in hoc secundo articulo litera dicit, quod uirtus facit operatio nem ordinata. Quomodo autem hoc sit, non est difficile uidere: si quis enim consideret, quod habitus uirtutis non causat seorsum à potentia, sed est perfectione potentie ad caudum actum ordinatum, videbit quod potentia perfecta habitu causabit per se, intendendo non solum operationem, sed operationem ordinatam sic: & experientia teste conuincetur, quod est ratio illi potentiae, quod est ratio auerter regulatam operationem. & hoc, ut dictum est, manifeste liquet in artificialibus, quibus concipiuntur quid inter agitur: unde fundamen tum illud nihil facit pro Scoto ad propositum. Quod autem addit, quod relatio prima conuicit extrema, digneū admiratione uirum per extrema aut intendit a bfoliata, aut relationes: hec sunt que in quaestione venient, a quibus causatur, puta, relationes singulae ad tempus, ad locum, ad potentiam, & cetera circumstantiae: si abfoliata, falsum uidetur apud te, quod posito actu quo ad abfoliata tantum, & recta ratione in esse oporteat sequi cōfitemitatem: quamus apud nos posita recta ratione in actu secundō &c. ut infra dicetur, impossibile sit leq. actum difformem. sed hoc nō est, quia relatio conveget, sed quia talis effectus non stat cum tali causa. Dicito ergo, quod uirtus facit operationem ordinatam tanquam effectū proprium, & quod relationem habere sic effectuā per se cum non concuerit, sed oportet quidq;

Super

T2 Præterea. Virtus potentia respondet, sed potentia non solum se habet ad bonum, sed etiam ad malum, secundum illud. I. 5. Vt, qui potentes estis ad bibendum uinum, & uiri fortes ad miscendam ebrietatem. ergo etiam uirtus se habet & ad bonum, & ad malum.

T3 Præterea. Secundum Apóstolum 2. ad Corinth. 12. Virtus in infirmitate perficitur, sed infirmitas est quoddam malum. ego uirtus non solum se habet ad bonum, sed etiam ad malum.

S E D C O N T R A est, quod August. dicit in lib. 2. de moribus Ecclie. Nemo autem dubitabit, quod uirtus animam facit optimam. & Philosophus dicit in 2. Ethico. quod uirtus est, quae bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit.

R E S P O N. Dicendum, quod si cut supra dictum est *, Virtus importat perfectionem potentiae, unde uirtus cuiuslibet rei determinat ad ultimum in quod res potest, ut dicitur in primo de cœlo *. Ultimum autem, in qd una quæque potentia potest, oportet quod sit bonum: nam omne malum defectum quendam importat. Ut Dio. dicit in 4. de diu. * nō. q̄ omne malum est infirmum, & propter hoc oportet, quod uirtus cuiuslibet rei dicatur in ordine ad bonum: unde uirtus humana, q̄ est habitus operatiuus, est bonus habitus, & boni operatiuus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut pfectum, ita & bonū dicitur metaphorice in malis. Dicitur enim & perfectus fur, siue latro: & bonus fur, siue latro, ut paret per Philosophum in 5. Mētaph. secundum hoc ergo etiam uirtus metaphorice in malis dicitur. et sic uirtus peccati dicitur lex, in quantum scilicet per legem occasionaliter est peccatum augmentatum, & quasi ad maximum suum posse peruenit.

AD SECUNDVM Dicendum, quod malū ebrietatis, & nimia potationis consistit in defectu ordinis rationis. Contingit autem cum defectu rōnis esse aliquam potentiam inferiorem perfectam ad id, quod est sui generis, etiam cum repugnantia vel defectu rōnis: perfectio autem talis potentiae, cum sit cum defectu rationis, non posset dici uirtus humana.

T Super Questionis
quinq[ue]fusimaequin
et Articulum quartum.

In articulo 4. eiusdem
quinq[ue]fusimaequin
et questionis nota q[uod]
illa particula in distinctione virtutis posita:
Quia nemo male
vitur, duplicer exponi potest: primo
ut sonat: & sic soli
virtuti formata, aut
que non potest esse
informis, conuenit.
contingit enim virtute
intellectuali prae-
dicta, ut arte & mo-
rali, ut temperantia,
1. art. 2. q. 3.
& infusa theologali,
& vel. i. q. 1.
art. 2. per to.
& ar. 9. ad i.
& 10. ad ii.

2. d. 27. ar. 2.
& 3. d. 25. q.
1. art. 2. q. 3.
& infusa theologali,
1. art. 2. q. 1.
art. 2. per to.
& ar. 9. ad i.
& 10. ad ii.

Ca. 13. in pri-
to. 5.

Ca. 10. i pri-
to. 5.

In lib. 3. de li-
arb. c. 18. &
19. 20. 21.

In regu. c. 3.
Colligunt ex
parte a prim.
& habetur
to. 1. & verb.
ap. ser. 15.

Colligunt ex
trafacta. 72. in
Ioan. to. 9.

Ca. 18. & 19.
& pr. retrra.
c. 9. to. 1.

AD TERTIVM dicendum, q[uod] F
tanto ratio perfectior esse ostenditur, quanto infirmitates corpo-
ris & inferiorum partium magis
potest uincere, seu tolerare: & ideo
virtus humana, quae rationi attri-
butur, in infirmitate perfici dicitur:
non quidem rationis, sed in
infirmitate corporis, & inferiorum partium.

ARTICVLVS IV.

Vtrum virtus conuenienter diffiniatur.

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur, q[uod] non sit con-
ueniens diffinitio virtutis, quae so-
let assignari, scilicet V[irtus] i[st]ra est bo-
na qualitas mentis, qua recte uiu-
tur, qua nullus male uitur, quam
Deus in nobis sine nobis operatur.
Virtus enim est bonitas homi-
nis: ipsa enim est quae bonum fa-
cit habentem; sed bonitas non ui-
detur esse bona, sicut nec albedo
est alba: igitur inconvenienter
dicitur, quod virtus est bona qua-
litas.

Prat. Nulla differentia est com-
munior suo genere, cum sit gene-
ris difiniua: sed bonum est com-
munius quam qualitas, conuertitur
enim cum ente, ergo bonum
non debet ponи in distinctione
virtutis, ut differentia qualitatis.

Prat. Sicut Aug. dicit in 12. de
Trinit. * Vbi primò occurrit ali-
quid quod non sit nobis pecori-
busque commune, illud ad me-
tenti pertinet: sed quedam virtutes,
sunt etiam irrationalium
partium, ut Philosophus dicit in
3. Eth. * non ergo omnis virtus est
bona qualitas mentis.

Prat. Restitudo uidetur ad iu-
stitiam pertinere: unde iidem di-
cuntur recti & iusti. sed iustitia
est species virtutis: inconvenien-
ter ergo ponitur rectum in dis-
tinctione virtutis, cum dicitur, Qua-
recte uiuitur.

Prat. Qui cunque superbit de
aliquo, male uitur eo: sed multi
superbiunt de virtute. dicit enim
August. *, In regula, quod
superbia etiam bonis operibus in-
sidiat, ut perceant, falsum est er-
go, quod nemo virtute male uitatur.

Prat. Homo per virtutem
iustificatur: sed August. * dicit super illud Io. Ma-
joriorum faciet. Qui creauit te sine te, non iu-
stificabit te sine te. inconvenienter ergo dicitur,
quod virtutem Deus in nobis sine nobis opera-
tur.

SED CONTRA est auctoritas August. ex cuius uer-
bis praedicta diffinitio colligitur, & præcipue in 2.
de libero arbitrio.

RESPON. Dicendum, q[uod] ista diffinitio perfecte co-
pleteatur totam rationem virtutis. Perfecta enim ra-
tione uniuscuiusque rei colligitur ex omnibus eius-
ius. Comprehendit autem praedicta diffinitio o[mn]i-
cautias virtutis: cauia namque formalis virtutis, sicut
& cuiuslibet rei accipitur ex eius genere & differen-
tia, cum dicitur, bona qualitas, genus enim virtutis
qualitas est, differentia autem bonum. est tamen co-
uenientior diffinitio, si loco qualitatis, habitus pone-
retur, qui est genus propinquum. Virtus autem non
habet materiam ex qua, sicut necalia accidentia, sed
habet materiam circa quam, & materiam in qua, subiectum. Materia autem circa quam est obiectu[m]
virtutis, quod non potuit in predicta diffinitione po-
ni, eo quod per obiectum determinatur virtus ad
speciem, hinc a signatur diffinitio virtutis in
communi, unde ponitur subiectu[m] loco cause mate-
rialis, cum dicitur, est bona qualitas in ente, finis autem
virtutis, cum sit habitus operativus, est ipsa operatio.

Sed notandum, quod habituum operativorum ali-
qui sunt semper ad malum, sicut habitus uitiosi: ali-
qui uero quandoque ad bonum, & qui indequae-
malum: sicut opinio se habet ad uerum & fallum.
virtus autem est habitus semper se habens ad bonum,
& ideo ut discernatur virtus ab his, quae semper se ha-
bent ad malum, dicitur, Qua recte uiuitur, ut autem
discernatur ab his, quae se habent quandoque ad bo-
num, quandoque ad malum, dicitur, Qua nullus ma-
le uititur. Cauia autem efficiens virtutis infusa, de
qua diffinitio datur, Deus est propter quod dicitur,
Quam Deus in nobis sine nobis operatur, que quidem
particula, si auferatur, reliquum diffinitionis
erit commune omnibus virtutibus & acquisitis, &
infusis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod id quod pri-
mo cadit in intellectu, est ens: unde unicuique appre-
hendo a nobis attribuimus quod sitens, & per conse-
quens q[uod] sit unum & bonum, quae conuertuntur in
ente, unde dicimus, q[uod] essentia est ens & una & bona
& q[uod] unitas est ens & una & bona, & similiter debo
nitare, non autem hoc habet locum in specialib[us] for-
mis, sicut est albedo & sanitas, non enim omnino
apprehendimus, sub ratione albi & sanii apprehendi-
mus. Sed tamen considerandum, q[uod] sicut accidentia
& formae non subsistentes dicuntur entia, non quia
ipsa habeant esse, sed quia eis aliquid est ita etiam di-
cuntur bonae uina, non quidem aliqua alia bona
vel unitate, sed quia est eis aliquid bonum, uel au-
num. sic igitur & virtus dicitur, bona, quia ea ali-
quid est bonum.

AD SECUNDVM. Dicendum, quod bonum quod
ponitur in distinctione virtutis, non est bonum co-
mune, quod conuertitur cum ente, & est in plus quā
qualitas, sed est bonum rationis, secundum quod
Dionysio dicit in quarto capitulo de Diu. nomi-
* quod bonum anima est secundum rationem
esse.

AD TERTIVM. Dicendum, quod virtus non po-
test esse in irrationali parte anima, nisi in quantum
participat rationem, ut dicitur in 1. Eth. * & ideo ratio
sue mens est proprium subiectum virtutis hu-
mane.

AD QVARTVM. Dicendum, q[uod] iustitia est propria
rectitudi, que constituitur circa res exteriores, q[uod] in
ipsum hominem veniunt, quae sunt propria materia iu-
stitiae, ut infra patet: * sed rectitudo que importat
ordinem ad finem debitum, & ad legem diuinam,
qua est regula voluntatis humanæ, ut supra dictum
est, & communis est omni virtuti,

AD

QVÆST. LVI.

AD QUINTVM dicendum, q̄ uirtute pōt alius ma
le uti tanquā obiecto, putat, cu male sētit de uirtute,
cum odit ēa, uel superbit de ea: nō autē tanquā prin
cipio uetus, ita, sicut quod malus sit actus uirtutis.

AD SEXTVM dicendum, quod uirtus infusa causa
tur in nobis a Deo sine nobis agentibus, non tamē
sine nobis consentientibus: & sic est intelligendum
quod dicitur, Quam Deus in nobis sine operatur. q̄
uero per nos agunt, Deus in nobis causat, nō sine
nobis agentibus. ipse enim operatur in omni uolu
tate, & natura.

QVÆSTIO LVI.

De subiecto uirtutis, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de subiecto
uirtutis.
ET CIRCA hoc queruntur sex.
¶ Primo, Vtrum uirtus sit in potentia animæ, sicut in
subiecto.
¶ Secundo, Vtrum una uirtus possit esse in pluribus
potentias.
¶ Tertiò, Vtrum intellectus possit esse subiectum
uirtutis.
¶ Quartò, Vtrum irascibilis & concupiscibilis.
¶ Quinto, Vtrum uires apprehensivæ sensivæ.
¶ Sexto, Vtrum uoluntas.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uirtus sit in potentia animæ, sicut in subiecto.
AD PRIMVM sic proceditur. Vr, q̄ virtus non
sit in potentia animæ, sicut in subiecto. Dicit
enim Aug. in 2. de lib. ar. * quod uirtus est qua
re uiuit, uiuere autem non est per potentiam ani
mæ, sed per eius essentiam. ergo uirtus non est in po
tentia animæ, sed in eius essentia.
¶ Pr. Philosophus dicit in 2. Eth. * quod ad uirtu
tē tria requiruntur. scire, uelle, & immobiliter ope
rat: sed scire pertinet ad intellectum, uelle ad uolu
tatem. ergo uirtus potest esse in pluribus potentias.
¶ Pr. Prudentia est in ratione, cum sit recta ratio
agibilium, ut dicitur in 6. Eth. * est etiam in uolunta
te, quia non potest esse cum uoluntate peruersa, ut
in eodem lib. * dicitur. ergo una uirtus potest esse in
duabus potentias.

SED CONTRA. Virtus est in potentia animæ sicut
in subiecto, sed idem accidens non potest esse in plu
ribus subiectis. ergo una uirtus nō potest esse in plu
ribus potentias animæ.

RESPON. Dicendum, quod aliquid esse in duo
bus, contingit dupliciter. Vno modo sic, quod ex e
quo sit in utroque, & sic impossibile est unam uir
tutem esse in duabus potentias: quia diuersitas poten
tiarum attendit secundum generales conditiones
obiectorum, diuersitas autem habituum secundum
speciales. unū ubincunque est diuersitas potentiarum,
est diuersitas habituum: sed non conuertitur. Alio
modo potest esse aliquid in duabus, uel pluribus,
non ex æquo, sed ordine quodam: & sic una uirtus
pertinere potest ad plures potentias, ita quod in una
sit principaliter, & se extendat ad alias per modum
diffusionis, ut per modum dispositiōis, secundum
quod una potentia mouetur ab alia, & secundum
quod una potentia accipit ab alia.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ id est actus non
potest æquilater & eodem ordine pertinere ad diuersas
potentias, sed secundum diuersas rōnes, & diuerso ordine.

AD SECUNDVM dicendum, q̄ scire præexigitur
ad uirtutem moralem, in quantum uirtus moralis
operator secundum rationem rectam, sed essentiali
liter in appetendo uirtus moralis consistit.

AD TERTIVM dicendum, quod prudētia realiter ē
in rōne sicut in subiecto, sed presupponit rectitudi
nem uoluntatis sicut principium, ut infra dicetur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod uiuere dupli
citer sumitur. Quandoque enim dicitur uiuere ip
sum esse uiuentis, & sic pertinet ad essentiam animæ,
qua est uiuendi essendi principium. Alio modo ui
uere dicitur operatio uiuentis, & sic uirtute recte ui
uitur, in quantum per eam aliquis recte operatur.

AD SECUNDUM dicendum, quod bonum uel

ARTIC. I. II. ET III.

112

Aest finis, uel in ordine ad finem dicitur: & ideo cum
bonum operantis consistat in operatione, hoc etiā
ipsum, q̄ uirtus operant̄ bonū facit, refertur ad ope
rationem, & per consequens ad potentiam.

AD TERTIVM dicendum, quod unum accidens
dicitur esse in alio sicut in subiecto, nō quia accidēs
per seipsum posuit sustentare aliud accidens, sed q̄a
unū accidens inhæret substantiæ mediante alio acci
dente, ut color corpori mediante superficie: unde
superficies dicitur esse subiectum coloris, & eo mō
potentia animæ dicitur esse subiectum uirtutis.

D.1145.

ARTICVLVS II.

Vtrum una uirtus possit esse in pluribus potentias.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q̄ una uir
tus possit esse in duabus potentias. Habitus n.
cognoscuntur per actus, sed unus actus progre
ditur diuersimode a diuersis potentias, sicut ambula
tio procedit a ratione ut dirigente, a uoluntate sicut
a mouente, & a potentia motiva sicut ab exequente.
ergo etiam unus habitus uirtutis potest in pluribus
esse potentias.

Inf. q. 60. 21
5. cor.

¶ Pr. Philosophus dicit in 2. Eth. * quod ad uirtu
tē tria requiruntur. scire, uelle, & immobiliter ope
rat: sed scire pertinet ad intellectum, uelle ad uolu
tatem. ergo uirtus potest esse in pluribus potentias.

c.4. tom. 5.

¶ Pr. Prudentia est in ratione, cum sit recta ratio
agibilium, ut dicitur in 6. Eth. * est etiam in uolunta
te, quia non potest esse cum uoluntate peruersa, ut
in eodem lib. * dicitur. ergo una uirtus potest esse in
duabus potentias.

c.5. tom. 5.

SED CONTRA. Virtus est in potentia animæ sicut
in subiecto, sed idem accidens non potest esse in plu
ribus subiectis. ergo una uirtus nō potest esse in plu
ribus potentias animæ.

D.1041.

RESPON. Dicendum, quod aliquid esse in duo
bus, contingit dupliciter. Vno modo sic, quod ex e
quo sit in utroque, & sic impossibile est unam uir
tutem esse in duabus potentias: quia diuersitas poten
tiarum attendit secundum generales conditiones
obiectorum, diuersitas autem habituum secundum
speciales. unū ubincunque est diuersitas potentiarum,
est diuersitas habituum: sed non conuertitur. Alio
modo potest esse aliquid in duabus, uel pluribus,
non ex æquo, sed ordine quodam: & sic una uirtus
pertinere potest ad plures potentias, ita quod in una
sit principaliter, & se extendat ad alias per modum
diffusionis, ut per modum dispositiōis, secundum
quod una potentia mouetur ab alia, & secundum
quod una potentia accipit ab alia.

D.775.

¶ Pr. Potentia est in secunda specie qualitatis, uir
tus autem est quadam qualitas, ut supra dictum ē: *
qualitas autem non est qualitas. ergo uirtus non est
in potentia animæ, sicut in subiecto.

D.655.;

2173-

SED CONTRA. Virtus est ultimum potentia, ut
dicitur in 1. de cœlo. * sed ultimum est in eo, cuius est
ultimum. ergo uirtus est in potentia animæ.

D.49.

RESPON. Dicendum, q̄ uirtutem pertinere ad po
tentiam animæ, ex tribus potest esse manifestum.
Primo quidem ex ipsa ratione uirtutis, qua impor
tant perfectionem potentia: perfectio autem est in eo
cuius est perfectio. Secundo ex eo, quod est habitus
operatorius, ut supra dictum est: * omnis autem ope
ratio est ab anima per aliquam potentiam. Tertiò ex
hoc, quod disponit ad optimum: optimum aut est
finis, qui uel est operatio rei, uel aliquod consecutum
per operationem a potentia egrediente, unde uirtus
humana est in potentia animæ, sicut in rubiecto.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod uiuere dupli
citer sumitur. Quandoque enim dicitur uiuere ip
sum esse uiuentis, & sic pertinet ad essentiam animæ,
qua est uiuendi essendi principium. Alio modo ui
uere dicitur operatio uiuentis, & sic uirtute recte ui
uitur, in quantum per eam aliquis recte operatur.

* ar. 7eq. & q.
57. ar. 4.

AD SECUNDUM dicendum, quod bonum uel

Super quas quinque
g. simæ sexta articu
lum tertium.

Vtrum intellectus possit esse subiectum
uirtutis.

In art. 3. quest. 56.

omissis duob' pri
mis, dubium occur
rit de sensu & uerita
te.

AD TERTIVM sic proceditur.

A. Videtur, quod intellectus nō